

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОТЕРАПІЇ

КАФЕДРА КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Міждисциплінарний підхід в психофармокології

Освітній рівень	<u>II (магістерського) рівня вищої освіти</u> (назва рівня вищої освіти)
Галузь знань	<u>C Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини</u> (шифр і назва галузі знань)
Спеціальність	<u>S4 Психологія</u> (код й найменування спеціальності)
Освітня програма	<u>Клінічна психологія</u>

Розробник: Світлана ПОЛШКОВА, д. мед. наук, професор кафедри клінічної психології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри

клінічної психології

протокол № 10 від 23 червня 2025 року

Завідувач кафедри

(підпис)

Ірина ЛИСЕНКО
(ім'я та прізвище)

Схвалено гарантом освітньої програми Клінічна психологія

Гарант ОП

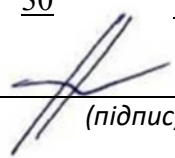

(підпис)

Ірина ЛИСЕНКО
(ім'я та прізвище)

Розглянуто на засіданні Ради якості вищої освіти

протокол № 5 від 30 червня 2025 року

Голова РЯВО

(підпис)

Наталія ЗАВ'ЯЗКІНА
(ім'я та прізвище)

ВСТУП

Робоча програма освітнього компонента «Міждисциплінарний підхід в психофармакології» розроблена на основі Методичних рекомендацій до розроблення і оформлення робочої програми освітньої компоненти, затвердженої Вченою Радою Київського інституту сучасної психології та психотерапії від 22 лютого 2024 року, протокол №7.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робочу програму освітнього компонента «Міждисциплінарний підхід в психофармакології» складено відповідно до освітньо-професійної програми «Клінічна психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 Психологія.

Статус освітнього компонента – обов’язковий.

Обсяг освітнього компонента – 3.5 кредитів ЄКТС.

Семестровий контроль – залік.

Мета та завдання освітнього компонента.

Курс «Міждисциплінарний підхід в психофармакології» спрямований на формування у здобувачів цілісного розуміння психофармакологічного лікування в контексті взаємодії медицини, клінічної психології, психотерапії та соціальних наук. У межах курсу розглядаються біологічні механізми дії психотропних препаратів, клінічні показання та обмеження їх застосування, а також психологічні, поведінкові й соціальні чинники, що впливають на ефективність фармакотерапії. Особлива увага приділяється ролі психолога у мультидисциплінарній команді: розумінню фармакологічних рішень лікаря, моніторингу психічного стану пацієнта, підтримці прихильності до лікування, психоосвіті пацієнтів і родин, а також етичним аспектам міжпрофесійної взаємодії.

Метою курсу є формування у здобувачів здатності інтегрувати знання з психофармакології у психологічну практику, ефективно взаємодіяти з лікарями-психіатрами та іншими фахівцями системи охорони здоров’я, а також професійно супроводжувати клієнтів, які отримують психофармакологічне лікування.

У процесі вивчення курсу здобувачі мають:

– ознайомитися з базовими принципами психофармакології та механізмами дії основних груп психотропних препаратів;

- зрозуміти клінічні показання, протипоказання та побічні ефекти психофармакологічних засобів у лікуванні психічних розладів;
- сформулювати уявлення про взаємодію біологічних, психологічних і соціальних факторів у фармакотерапії;
- опанувати роль психолога у мультидисциплінарній команді при фармакологічному лікуванні пацієнтів;
- навчитися виявляти психологічні реакції на медикаментозне лікування та ознаки неприхильності до терапії;
- розвинути навички психоосвіти пацієнтів і членів їхніх родин щодо психофармакологічного лікування;
- усвідомити етичні межі компетенції психолога у взаємодії з психіатрами та іншими медичними спеціалістами;
- сформулювати здатність критично аналізувати фармакологічні рішення з позицій психологічної практики без підміни медичної відповідальності.

Компетентності здобувачів освітньої програми, що формуються в результаті засвоєння освітнього компонента

Код	Зміст компетентності
Інтегральна компетентність	
ІК1	Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
Загальні компетентності	
ЗК1. ЗК6.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
Фахові компетентності	
СК6.	Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
СК8.	Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
СК9.	Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
СК17.	Вміти встановлювати та підтримувати фахову взаємодію з представниками суміжних спеціальностей (лікарями, соціальними працівниками, соціальними педагогами то о).

Програмні результати здобувачів освітньої програми, що формуються в результаті засвоєння освітньої компоненти

Код	Програмні результати
-----	----------------------

ПР1.	Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
ПР8.	Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.
ПР9.	Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.
ПР10.	Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.
ПР11.	Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

2. ПРОГРАМА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Структура освітньої компоненти

№ теми	Назва розділів і тем	Кількість годин					
		Всього	Аудит.	у тому числі			
				Лекції	Прак.	Прак. конт. зан.	С.р.
1	Психофармакологія як міждисциплінарна галузь	8	2	2			6
2	Основи нейробіології та нейрохімії психічних розладів	8	2	2			6
3	Основні групи психотропних препаратів: класифікація та механізми дії	8	2	2			6
4	Клінічні показання та обмеження психофармакотерапії	10	4	2	2		6
5	Побічні ефекти психотропних препаратів та їх психологічне значення	8	2	2			6
6	Психофармакологія і психотерапія: принципи поєднання	8	2	2			6
7	Роль психолога в мультидисциплінарній команді	8	2	2			6
8	Прихильність до лікування (adherence): психологічні чинники та інтервенції	8	2	2			6
9	Психоосвіта пацієнтів і родин у процесі фармакотерапії	8	2	2			6

10	Психофармакологія у кризових та складних клінічних станах	10	4	2		2	6
11	Етичні та правові аспекти міждисциплінарної взаємодії	8	2	2			7
12	Сучасні тенденції та виклики міждисциплінарної психофармакології	10	4	2	2		8
Всього годин		105	30	24	4	2	75

Зміст освітньої компоненти

Тема 1. Психофармакологія як міждисциплінарна галузь

Розгляд психофармакології на перетині психіатрії, клінічної психології, нейронаук і соціальної медицини. Аналіз місця психолога у фармакологічному лікуванні та меж професійної відповідальності.

Тема 2. Основи нейробіології та нейрохімії психічних розладів

Огляд базових нейробіологічних процесів, нейромедіаторних систем та їх ролі у формуванні психічних розладів. Формування розуміння біологічних підстав фармакологічних втручань.

Тема 3. Основні групи психотропних препаратів: класифікація та механізми дії

Вивчення антипсихотиків, антидепресантів, нормотиміків, анксиолітиків та інших груп препаратів. Аналіз механізмів дії з урахуванням психологічних ефектів і змін поведінки.

Тема 4. Клінічні показання та обмеження психофармакотерапії

Розгляд показань до медикаментозного лікування при різних психічних розладах. Усвідомлення меж ефективності фармакотерапії та необхідності комплексного підходу.

Тема 5. Побічні ефекти психотропних препаратів та їх психологічне значення

Аналіз соматичних, когнітивних та емоційних побічних ефектів психотропних засобів. Роль психолога у виявленні суб'єктивних скарг та підтримці пацієнта.

Тема 6. Психофармакологія і психотерапія: принципи поєднання

Розгляд моделей комбінованого лікування. Взаємодія фармакотерапії з різними психотерапевтичними підходами та вплив медикаментів на психотерапевтичний процес.

Тема 7. Роль психолога в мультидисциплінарній команді

Визначення функцій психолога у співпраці з психіатром, лікарями інших спеціальностей, соціальними працівниками. Комунікація, передача інформації та узгодження плану допомоги.

Тема 8. Прихильність до лікування (adherence): психологічні чинники та інтервенції

Психологічні причини відмови від медикаментів, страхи, переконання, стигма. Стратегії підвищення прихильності до лікування та підтримки відповідального ставлення пацієнта.

Тема 9. Психосвіта пацієнтів і родин у процесі фармакотерапії

Значення психосвіти для підвищення ефективності лікування. Робота з родиною, формування реалістичних очікувань та зниження тривоги щодо медикаментів.

Тема 10. Психофармакологія у кризових та складних клінічних станах

Особливості фармакотерапії при суїцидальному ризику, гострих психічних станах, коморбідних розладах. Роль психолога у кризовій оцінці та супроводі.

Тема 11. Етичні та правові аспекти міждисциплінарної взаємодії

Розгляд етичних дилем, конфіденційності, інформованої згоди та меж компетенції психолога в роботі з психофармакологією.

Тема 12. Сучасні тенденції та виклики міждисциплінарної психофармакології

Огляд персоналізованої медицини, цифрових технологій, фармакогенетики та нових моделей міжпрофесійної співпраці у сфері ментального здоров'я.

Теми практичних занять освітньої компоненти

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
1	Практичне завдання 1. Аналіз клінічного випадку в міждисциплінарному контексті Мета завдання Сформувати здатність здобувачів аналізувати психофармакологічне лікування з урахуванням психологічних, медичних та соціальних чинників і ролі психолога в мультидисциплінарній команді.	

	<p>Зміст завдання Проаналізувати запропонований клінічний кейс пацієнта з психічним розладом, який отримує психофармакологічне лікування, та визначити психологічні аспекти фармакотерапії.</p> <p>Завдання здобувачу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Описати психологічний стан пацієнта до та під час фармакотерапії. 2. Проаналізувати можливий вплив призначених препаратів на емоційний стан, когнітивні процеси та поведінку. 3. Визначити психологічні чинники, що можуть впливати на прихильність до лікування. 4. Окреслити функції психолога в роботі з цим пацієнтом у межах мультидисциплінарної команди. 5. Запропонувати психологічні інтервенції, що доповнюють фармакотерапію. <p>Формат виконання</p> <ul style="list-style-type: none"> • письмова робота обсягом 3–4 сторінки; • структурований виклад (вступ – аналіз – висновки); • використання наукової термінології; • посилання на джерела (не менше 3). 	
2	<p>Практичне завдання 2. Аналітичне есе: роль психолога у психофармакологічному лікуванні</p> <p>Мета завдання Розвинути критичне мислення щодо взаємодії психофармакології та психологічної практики, усвідомлення професійних меж і відповідальності психолога.</p> <p>Зміст завдання Написати аналітичне есе на тему: «Роль психолога в забезпеченні ефективності психофармакологічного лікування: між підтримкою, психоосвітою та етичними обмеженнями»</p> <p>Орієнтовні питання для розкриття</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чому фармакотерапія без психологічного супроводу часто є недостатньо ефективною? • Які психологічні чинники впливають на сприйняття медикаментозного лікування пацієнтом? • Де проходить межа між компетенцією психолога і психіатра? • Які етичні виклики виникають у міждисциплінарній взаємодії? <p>Формат виконання</p> <ul style="list-style-type: none"> • письмове есе обсягом 2–3 сторінки; • аргументований, логічно вибудований текст; • використання прикладів з клінічної або навчальної практики (без порушення конфіденційності); • посилання на наукові джерела. 	
Разом		4

**Самостійна робота освітньої компоненти
(питання для самоперевірки, окремо не оцінюється)**

1. У чому полягає міждисциплінарний підхід у психофармакології та які його переваги для пацієнта?
2. Яке місце психофармакології у системі комплексної допомоги при психічних розладах?
3. Які базові нейромедіаторні системи залучені у механізми дії психотропних препаратів?
4. Чим відрізняється психологічний ефект психотропних препаратів від їх фармакологічної дії?
5. Які основні групи психотропних препаратів і як їх дія може відобразитися на емоційному стані пацієнта?
6. Які психологічні чинники можуть знижувати прихильність пацієнта до медикаментозного лікування?
7. Як стигматизація психофармакологічного лікування впливає на мотивацію пацієнта?
8. У чому полягає роль психолога в підтримці прихильності до лікування (adherence)?
9. Які побічні ефекти психотропних препаратів мають найбільше психологічне значення?
10. Як психолог може диференціювати психологічні симптоми від медикаментозно зумовлених побічних ефектів?
11. Які принципи поєднання психотерапії та психофармакотерапії є ключовими?
12. У яких випадках психолог має ініціювати консультацію психіатра?
13. Які межі компетенції психолога у питаннях психофармакології?
14. Які етичні ризики виникають під час міждисциплінарної взаємодії у психофармакологічному лікуванні?
15. Яким чином психоосвіта пацієнта та родини підвищує ефективність лікування?
16. Які особливості психологічного супроводу пацієнтів у кризових станах, що потребують фармакотерапії?
17. Як взаємодія у мультидисциплінарній команді впливає на якість прийняття клінічних рішень?
18. Які сучасні тенденції (персоналізована медицина, цифрові інструменти) змінюють підхід до психофармакології?
19. У чому полягає значення клінічного мислення психолога при роботі з пацієнтами, які отримують медикаменти?
20. Як психолог може підтримувати професійну етику та власні межі у складних клінічних ситуаціях?

3. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби та обладнання: екранні (електронні презентації, віртуальні зали для відпрацювання практичних навичок), комп'ютерні (комп'ютери, планшети, освітні платформи, електронні бібліотеки).

Програмне забезпечення: системне ПЗ (Операційні системи, драйвери), освітні платформи (Moodle) для дистанційного навчання, керування курсами (Zoom).

4. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Курс буде викладений у формі лекцій (24 год.) та практичних (4 год.) занять, практичних контактних (2 год.) занять, організації самостійної роботи студентів (75 год.).

Під час викладання дисципліни використовуються наступні методи навчання: словесні (лекція, пояснення, бесіда), наочні (ілюстрація, демонстрація), практичні (аналіз кейсів, виконання практичних завдань), а також інтерактивні техніки та методики.

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання освітнього компонентає:

Методи поточного контролю: Проводиться з метою оцінювання результатів навчання протягом семестру і включає систематичний моніторинг навчальних досягнень здобувачів. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять у формі виконання практичних завдань, розв'язання кейсів та активної участі в обговореннях, в обсязі навчального матеріалу, визначеному для кожного заняття.

- виконання практичних задач;
- активна участь в контактному занятті, на якому оговорюються виконані самостійно письмові роботи.

Методи підсумкового контролю: Проводиться з метою оцінювання результатів навчання наприкінці семестру, відповідно до навчального плану у формі іспиту, в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою дисципліни.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю:

Запропоновано 2 письмових практичних завдання, кожне з яких оцінюється у 20 балів. Додатково 20 балів можна заробити на контактному практичному занятті, взявши активну участь в аргументованій дискусії. Разом, за результатами поточного контролю, передбачений максимум 60 балів.

Форма підсумкового семестрового контролю:

Залік – тест. Передбачений максимум 40 балів

ЗАЛІКОВИЙ ТЕСТ (приклад)

Форма: тест з вибором однієї правильної відповіді

Кількість запитань: 20

Час виконання: 40 хв

Кількість балів: 2 бали за правильну відповідь

1. Що є основною метою міждисциплінарного підходу в психофармакології?

- A. Максимальне використання медикаментозного лікування
- B. Підвищення ефективності допомоги через інтеграцію медичних і психологічних підходів
- C. Заміна психотерапії фармакотерапією
- D. Зменшення ролі психолога у лікуванні

Правильна відповідь: B

2. Яка роль психолога у психофармакологічному лікуванні є коректною?

- A. Самостійне коригування доз препаратів
- B. Контроль лабораторних показників
- C. Психологічний супровід, психоосвіта та підтримка прихильності до лікування
- D. Призначення психотропних препаратів

Правильна відповідь: C

3. Який чинник найчастіше знижує прихильність пацієнта до психофармакотерапії?

- A. Високий рівень освіти
- B. Відсутність психоосвіти та страх побічних ефектів
- C. Коротка тривалість лікування
- D. Наявність психотерапевтичної підтримки

Правильна відповідь: B

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Для оцінювання результатів навчання застосовується 100-бальна шкала оцінювання.

СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		Екзамен	Залік
90-100	A	«5» («відмінно»)	Зараховано
82-89	B	«4» («дуже добре», вище середнього рівня з кількома помилками)	
74-81	C	«4» («добре», в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок)	
64-73	B	«3» («задовільно», непогано, але зі значною кількістю недоліків)	
60-63	E	«3» («задовільно», виконання задовольняє мінімальні критерії)	
35-39	FX	«2» («незадовільно», із можливістю повторного складання)	Не зараховано
1-34	F	«2» («незадовільно», із обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	

6. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

1. Stahl S. M. Stahl's Essential Psychopharmacology: Neuroscientific Basis and Practical Applications. 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.

2. Stahl S. M. Prescriber's Guide: Stahl's Essential Psychopharmacology. 7th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

3. World Health Organization. Guidelines on Mental Health at Work. Geneva: WHO, 2022.

4. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240053052>

5. World Health Organization. mhGAP Intervention Guide: Mental, Neurological and Substance Use Disorders in Non-Specialized Health Settings. Version 2.0. Geneva: WHO, 2016.

6. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241549790>

7. National Institute for Health and Care Excellence (NICE). Depression in adults: treatment and management (NG222). London: NICE, 2022.

8. URL: <https://www.nice.org.uk/guidance/ng222>

9. National Institute for Health and Care Excellence (NICE). Generalised anxiety disorder and panic disorder in adults (CG113). London: NICE, 2011 (updated).

10. URL: <https://www.nice.org.uk/guidance/cg113>

11. American Psychiatric Association. Practice Guideline for the Treatment of Patients with Major Depressive Disorder. 3rd ed. Washington, DC: APA, 2010.

12. URL: <https://psychiatryonline.org>

13. American Psychiatric Association. DSM-5-TR: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 5th ed., text rev. Washington, DC: APA, 2022.
14. Taylor D., Barnes T., Young A. The Maudsley Prescribing Guidelines in Psychiatry. 14th ed. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2021.
15. Gabbard G. O. Psychodynamic Psychiatry in Clinical Practice. 5th ed. Washington, DC: American Psychiatric Publishing, 2014.
16. Fonagy P., Bateman A. Mentalizing in Clinical Practice. Washington, DC: American Psychiatric Publishing, 2008.
17. Linehan M. M. Cognitive-Behavioral Treatment of Borderline Personality Disorder. New York: Guilford Press, 1993.
18. Salas E., Reyes D. L., McDaniel S. H. The science of teamwork: Progress, reflections, and the road ahead. *American Psychologist*. 2020. Vol. 75(2), pp. 163–176.
19. DOI: <https://doi.org/10.1037/amp0000672>
20. World Medical Association. WMA International Code of Medical Ethics. Revised 2022.
21. URL: <https://www.wma.net/policies-post/wma-international-code-of-medical-ethics/>